

Роль єврорегіонів у формуванні конкурентоспроможності вищої економічної освіти: європейський досвід

У статті здійснено аналіз впливу єврорегіонів на формування конкурентоспроможності вищої економічної освіти у європейських країнах, зокрема в Чехії і Словаччині. Охарактеризовано єврорегіональне і транскордонне співробітництво як елементи інтеграційної освітньої та економічної стратегії Європейського Союзу.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, єврорегіон, вища економічна освіта.

Постановка проблеми. Світове співтовариство увійшло у третє тисячоліття, що має свої особливості і потребує кардинальних змін у всіх сферах світового порядку, в умовах якого інформація та освіта стають домінуючими сферами суспільного буття і продукують новий тип соціальних відносин. Рада Європи задекларувала, що “створення процвітаючої Європи залежить не лише від співробітництва між державами, а потребує також транскордонного співробітництва між місцевими та регіональними владами, що здійснюється з повагою до Основного Закону та територіальної єдності кожної держави, зважаючи на Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами (1980), Додатковий протокол до рамкової конвенції (1995), а також Протокол №2 (1998), Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи “Про сприяння транскордонному співробітництву в галузі культури між територіальними громадами або владами” [6].

Транскордонні освітні зв'язки – це система освітніх відносин та інтересів на міжрегіональному рівні, що формуються та розвиваються в процесі спільної діяльності та визначаються дією економічних законів, нормативно-правовою базою і соціально-економічним середовищем прикордонних регіонів [4, с. 71].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив освітніх процесів на міжнародний розвиток регіонів, на розвиток людських ресурсів розглядали вчені Б. Вульфсон, В. Кремень, Т. Оболенська. Проблеми транскордонного освітньо-культурного співробітництва аналізуються в наукових працях Б. Дяченка, М. Лендела, Н. Мікули та ін.

Керівними принципами забезпечення якості транскордонної вищої освіти, що були розроблені у тісній співпраці між ОЕСР і ЮНЕСКО, є: захищеність студентів від дезінформації, неякісної освіти та надання кваліфікації з обмеженим терміном дії; чіткість і прозорість кваліфікаційних вимог; прозорість, послідовність, справедливість, надійність визнання кваліфікаційних документів; надання національних гарантій якості освітніх послуг на основі державної акредитації, що дасть можливість навчальним установам активізувати міжнародну співпрацю. Таким чином забезпечується відповідальність за партнерство, обмін, діалог і взаємну довіру й повагу між країнами, якість транскордонної вищої освіти, що визначено в Комюніке конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту “Болонський процес 2020 – Простір європейської вищої освіти у новому десятиріччі” п. 17 (Льовен / Лювен-ля-Ньов) [1].

Мета статті: аналіз теоретичних і практичних аспектів впливу єврорегіонів як форми транскордонного співробітництва на формування конкурентоспроможності вищої економічної освіти у європейських країнах.

Виклад основного матеріалу. Європейське суспільство виробило різні форми транскордонної співпраці в галузі освіти, що варіюються від ознайомчих візитів до сусідньої країни до створення спільних дво- або тристоронніх центрів неперервної освіти. Реалізація програм транскордонного співробітництва в галузі освіти забезпечується різними видами діяльності, серед яких виділимо: обмін студентами і викладачами економічних факультетів і спеціальностей у рамках діяльності, пов’язаної з побратимством і партнерством між прикордонними навчальними закладами; організацію спеціалізованих екскурсій культурно-освітнього та економічного напрямку до сусідньої країни; надання більшого обсягу інформації щодо економіки та культури сусідніх країн у навчальних програмах прикордонних університетів; запровадження двомовних навчальних програм на економічних факультетах і спеціальностях у закладах освіти сусідніх країн; полегшення доступу до університетів, розташованих за кордоном, зокрема шляхом запровадження пільгових тарифів на користування транспортом; впровадження транскордонних університетських навчальних програм, факультативів, семінарів економічного спрямування; сприяння транскордонній академічній мобільності та співробітництву між університетами в прикордонних регіонах; спільне використання навчально-матеріальної й

інформаційної бази, організація спільних наукових досліджень і викладання у вищих навчальних закладах прикордонних регіонів; організація виробничої практики на підприємствах, в організаціях, установах прикордонних регіонів, особливо студентів економічного профілю.

На зламі тисячоліть в умовах транскордонної співпраці сформувалась нова форма співробітництва – єврорегіон, співпраця прикордонних регіонів суміжних європейських країн, мета якої – підтримка та реалізація спільних проектів культурного, соціального, економічного та інфраструктурного напрямку. Цілі діяльності єврорегіону: розвиток промисловості й інфраструктури прикордонних територій; інтенсифікація транспорту, зв'язку та технічної інфраструктури; підвищення ефективності економіки, зайнятості та розвитку людських ресурсів; забезпечення ефективності охорони здоров'я та соціальної політики; розвиток освіти, науки, культури; поширення освітньої інформації та сприяння різноаспектним публікаціям, участі у семінарах і конференціях; удосконалення співробітництва з іншими єврорегіонами.

У контексті єврорегіонів європейські університети здійснюють активну навчальну і науково-дослідницьку діяльність. У Європі ведуть активну діяльність понад 30 міжвузівських транскордонних організацій, членами яких є університети практично всіх європейських країн, у тому числі й України [10]. Такими, наприклад, є “Асоціація університетів Карпатського регіону” (Association of Carpathian Region Universities (ACRU)), Інтеруніверситетський центр “Болгарія-Румунія” (BRIE – Bulgarian-Romanian Interuniversity Centre), Університетська мережа CEI (Центральна Європейська Ініціатива) (CEI (Central European Initiative) University Network), Академічний координаційний центр єврорегіону “Ніса” (Чехія-Німеччина-Польща) (Euroregion Nisa – Academic Coordination Centre (ACC)), СЕНТРОПЕ (CENTROPE (AT/CZ/HU/SK)) та ін. [8].

Наприклад, у Словаччині і Чехії єврорегіони почали активно розвиватись наприкінці ХХ ст. У Чехії перші єврорегіони з'явилися на кордоні з Німеччиною, а пізніше – з Польщею і Словаччиною [9].

Проаналізуємо діяльність деяких єврорегіонів з точки зору їх впливу на розвиток формування конкурентоспроможності вищої економічної освіти.

Одним із найбільш відомих і авторитетних є чесько-словацько-австрійсько-угорський єврорегіон “СЕНТРОПЕ: центральноєвро-

пейський регіон” (CENTROPE) – міжнаціональний проект програми INTERREG, що охоплює чотири європейських країн: Словаччину, Австрію, Угорщину, Чехію. CENTROPE є спільною ініціативою Австрійського федерального уряду, міста Відень, земель Нижня Австрія та Бургенланд; чеського регіону Південна Моравія, словацьких Братиславського і Трнавського країв, угорських округів Дьйор-Мошон-Шопрон і Ваш, а також міст Братислави, Брно, Айзенштадт, Дьйор, Шопрон, Сомбатлей і Трнава. Основною метою цього єврорегіону є налагодження багатосторонніх міжнародних зв’язків, передача знань на основі поліцентричного транскордонного співробітництва [10].

Понад 25 університетів і понад 250 тис. студентів, міжуніверситетські науково-дослідні інститути, дослідники та науковці є потенційними учасниками транскордонних освітніх проектів єврорегіону CENTROPE. Висока щільність освітніх і науково-дослідних установ забезпечують успішні умови в Центральній Європі для розробки інноваційних технологій міжнародного рівня. Чехію представляє Південна Моравія з м. Брно з науково-дослідницьким центром. Тут уперше в Чехії на розвиток інноваційних технологій спрямоване державне фінансування. Науково-освітній потенціал Південної Моравії становлять 6 громадських і 7 приватних університетів, у яких на 29 факультетах навчається понад 60,0 тис. студентів, із них понад 60% – економічного спрямування, 16 провідних науково-дослідних інститутів [10].

Словаччину в рамках цього єврорегіону представляють Братиславський і Трнавський краї з навчальними закладами Університет Я. Коменського, Словацький технічний університет, Економічний університет у Братиславі, Словацький медичний університет, Трнавський університет, Університет Кирила і Мефодія, Словацька академія наук. Попри сприятливі стартові умови для створення сильної регіональної економіки, виникають проблеми стратегічної державної підтримки інноваційних технологій. За останні десять років співпраця між університетами та дослідницькими підрозділами CENTROPE поліпшується, поступово зростає кількість проектів, що стимулює розвиток і комерційне впровадження наукових знань, створення транскордонних інноваційно-технологічних кластерів. Так, акційний план CENTROPE “Стратегія – 2013” передбачає діяльність єврорегіону за напрямками “Розвиток знань в регіоні”, “Розвиток людського капіталу” тощо. Розглянемо детальніше зміст напрямів.

Напря́м “Розвиток знань у регіоні”. Мета на рівні управління: формування спільного стратегічного підходу до знаннєвої економіки в регіонах, що входять до “CENTROPE”, координація пріоритетів для розвитку конкурентоспроможних наукових і технологічних спеціалізацій, створення дво-, три- або чотиристоронніх інноваційних і перспективних наукових напрямів транскордонної взаємодії і партнерства.

Мета на рівні фінансування: здійснення автономного фінансування як засобу ініціювання, підтримки і зміцнення ключових проєктів, спрямованих на розвиток знань у регіонах.

Головна мета: Формування знаннєвого середовища в умовах глобалізації як джерела новітніх технологій стабільного економічного зростання, орієнтованого та новітні технології [8, с. 6-11].

Напря́м “Розвиток людського капіталу”. Мета: забезпечення високої мобільності робочої сили як відповідь на безробіття, задоволення попиту на певні професії і подолання перешкод на шляху до спільного ринку праці; спрямування освітніх технологій на забезпечення конкурентоспроможності; подолання мовних бар’єрів: сприяння розвитку людського капіталу.

Необхідною умовою створення ефективного ринку праці є підготовка фахівців, що зможе забезпечити їх конкурентоспроможність: удосконалення мовних й іншомовних навичок у діловому спілкуванні, розуміння динамічних змін у ринковій економіці, вивчення адаптаційних технологій, відповідне реагування на економічні, психологічні, технологічні потреби ринку, забезпечення комунікативних, соціальних і міжкультурних навичок у контексті транскордонної діяльності, орієнтація на навчання впродовж життя.

Завданнями щодо ефективності реалізації програми розвитку людського капіталу є: забезпечення знання англійської мови, проведення “літніх шкіл”, тематичних семінарів із вивчення державних мов сусідніх країн, удосконалення знання англійської мови літніми людьми, включення до стратегічних планів як новітньої технології проблеми вікового менеджменту (управління віковими змінами – вивчення вікових змін у житті людини, чинників таких змін, формування позитивного психологічного клімату в організації роботи з людьми старшого покоління); посилення транскордонної співпраці освітніх інституцій; створення навчальних центрів міжнародної мобільності [8, с. 15-22].

Приклад співпраці у контексті транскордонного співробітництва демонструє чесько-польський Єврорегіон “Сілезія” (1998), до якого входять колись розділені частини Сілезії: Верхня Сілезія, що стала частиною Польщі, і чеська Сілезія [7]. Тематичні проекти чесько-польської співпраці: модернізація комунікаційної системи у напрямку Петрашин – Судіце; Алупкі – Богумін (тип проекту – великий інвестиційний; 4 млн євро); ратіборсько-опавська спадщина – видання чесько-польського підручника для навчальних закладів регіону (тип проекту малий інвестиційний; 2 тис. євро); карта регіону Сілезія (тип проекту малий інвестиційний; 215 тис. євро); чесько-польська конференція “Опавська і Опольська Сілезія на шляху до європейських стандартів” (малий інвестиційний, власне фінансування Університету Опави (Чехія) і Університету Ополе (Польща); електронні засоби навчання “Destination Management” – проект у галузі туризму (тип проекту – великий неінвестиційний; 214,5 тис. євро).

Одним із найбільших і найстаріших з єврорегіонів колишнього Східного блоку є Карпатський Єврорегіон, що об’єднує прикордонні території в Східних Карпатах п’яти країн: Словаччини, Угорщини, Польщі, Румунії та України. На площі в 145 153 кв. км, де проживає близько 15 мільйонів жителів, географічно він охоплює території Словаччини (Кошицький край, Пряшівський край), Польщі (Підкарпатське воєводство, Кросно, Перемишль, Жешув і Тарнув), України (Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська та Закарпатська області), Угорщини (Саболч-Сатмар-Берег, Гайду-Біхар, Боршод-Абауй-Земплен, Гевеш, Яс-Надькун-Сольнок повіти), Румунії (Сату-Маре, Марамуреш, Біхор, Салай, Ботошань, Сучава, Харгіта). Центральний офіс Карпатського Єврорегіону знаходиться в Словаччині в м. Кошице.

Діяльність Карпатського Єврорегіону в рамках прикордонного співробітництва між регіонами країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) і Європейського Союзу на початку була спрямована на реалізацію Програми PHARE CBC (1994-1999), якою було охоплено 15 адміністративних одиниць і освоєно 1 млрд. євро додатково до коштів, що передбачались на програму INTERREG ІІА. Програма PHARE CBC підтримувала переважно проекти у сфері розвитку інфраструктури і розвиток економічних проектів. Декілька програм були розраховані на підтримку малих проектів. Результати, досягнуті в рамках Карпатського Єврорегіону, такі: проведення міжнародних ярмарків і виставок у містах регіону; інтенсифікація зовнішньо-

економічних контактів між територіями; організація конференцій для обговорення спільних проблем п'яти країн; підтримка транскордонних ініціатив вищих навчальних закладів; створення Асоціації університетів Карпатського єврорегіону, організація літніх шкіл; сприяння налагодженню комерційних зв'язків між підприємствами країн КЄ (заснування Асоціації карпатських торгово-промислових палат); налагодження діяльності прикордонних переходів, будівництво моста через Тису на українсько-угорському кордоні; співробітництво з різними міжнародними структурами [3, с. 49-58]. У 1998 р. діяльність об'єднання була розширена програмами освітньо-культурного спрямування. Комісією було розроблено і впроваджено нові інструменти реалізації PHARE CBC, що включали такі заходи: культурний обмін, місцева зайнятість, освітні і тренінг-програми, змістом вивчення яких були економічні проблеми, пов'язані з підвищенням якості інфраструктури в забезпеченні індивідуальних комунікаційних послуг, забезпеченням постачання через кордон, досягнення загального ефекту; удосконаленням економічної, правової освіти, пов'язаних з соціальною політикою; сприянням розвитку виробничої кооперації, підприємництва, фінансових зв'язків, і кооперації між інституціями, що представляють бізнесові кола, (ТПП, виставкові центри тощо); підвищенням рівня зайнятості, перекваліфікації кадрів; розвитком місцевої економіки, включаючи туризм [4, с. 81-82]. Практична робота в рамках євроінтеграції на регіональному рівні спрямована на проведення роз'яснювальної інформаційної політики держави та запровадження відповідних стандартів на рівні органів виконавчої та представницької влади в регіоні. Це стосується як інформаційної та політичної сфери, так і соціально-економічного, культурно-просвітницького виміру.

Такі проекти мають важливе значення, оскільки допомагають забезпечити: економічне і політичне прискорення європейської інтеграції; налагодження позитивних відносин між локальними спільнотами; активізацію економічної співпраці; формування позитивного іміджу регіону через розвиток бізнес-відносин, соціокультурного співробітництва; стимулювання організації бізнесу відповідно до європейських стандартів; узгодження місцевими органами самоврядування законодавчих актів з нормами Європейського Союзу; залучення коштів Єврокомісії для реалізації життєво важливих для прикордонної інфраструктури проектів і стимулювання економічного розвитку регіонів.

Висновки. Єврорегіональне і транскордонне співробітництво є одним з основних елементів інтеграційної стратегії Європейського Союзу. Відповідно до її завдань, прикордонні і транскордонні регіони мають здійснювати функцію мостів через кордони, забезпечуючи загально-демократичний процес розвитку громадянського суспільства та його інститутів, їх значення у розширенні ініціативи територіальних громад і окремих індивідів по різні боки міждержавних кордонів і розвитку на цій основі взаємовигідного єврорегіонального діалогу в галузях економіки, науки, культури, освіти тощо.

В умовах глобалізації, інтернаціоналізації, інформатизації суспільства пришвидшеними темпами розвиваються інтеграційні процеси, у зв'язку з чим відкриваються нові можливості для розвитку кожної особистості та економічного розвитку територій, у тому числі й прикордонних, чому великою мірою сприяють освітні та культурні зв'язки. Забезпечення розвитку та розширення транскордонного співробітництва в галузі освіти можливе шляхом запровадження відповідних керівних принципів, моделей і заходів. Пріоритетом є об'єднання людей і забезпечення того, щоб населення з обох боків кордону одержувало однакову користь від цього. Прикордонні територіальні громади або влади в процесі формування своєї освітньо-культурної політики мають враховувати транскордонний вимір, а також сприяти та заохочувати освітні установи до встановлення контактів із колегами за кордоном. Освітні процеси сприяють формуванню ефективного кадрового потенціалу, розвивають світоглядні позиції, що дає змогу забезпечувати національні інтереси країни в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1. Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі СО / Комюніке Конференції міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, Льовен і Лувен-ля-Ньов, 28-29 квітня 2009 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.
2. Кремень В. Модернізація вищої школи України в контексті принципів Болонської декларації. – м. Харків, – 2004 р., – 17-18 березня /В. Кремень // Вища школа. – 2004. – № 5/6. – С. 32-39.
3. Лендел М. Досвід Карпатського єврорегіону : поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва / М. Лендел // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. – К. : Логос, 2000. – С. 49-70.

4. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К. : Крамар, 2011. – 259 с.
5. Мікула Н. А. Теоретичні засади транскордонного співробітництва / Н.А. Мікула // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №3. – С. 82-87.
6. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи “Про сприяння транскордонному співробітництву в галузі культури між територіальними громадами або владами”, 12 січня 2000 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r\(2000\)1.htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(2000)1.htm).
7. Euroregion Silesia / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.euroregion-silesia.cz/show_text.php?id=cinnost-prikлады-projektu](http://www.euroregion-silesia.cz/show_text.php?id=cinnost-prikklady-projektu).
8. Strategie 2013+ centroe Akčný Plán. Centroe. – Bratislava : Slovensky Dom Centroe, 2013. – 78 s.
9. Statisticka. Historie euroregionů v ČR / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ern.cz/analyza/ern_cz/cz/?D=3
10. Universities in Europe: List of Links to Near Cross Border Cooperation [Електронний ресурс]. – <http://www.hrk.de/uploads/media/>.

Tovkanets S. A., Tovkanets H. V. The role of the European regions in the formation of competitiveness of higher economic education: the European experience.

The article presents the analysis of the influence on the formation of the competitiveness of European regions of higher economic education in European countries, particularly in the Czech Republic and Slovakia. Characterized European regional and cross-border cooperation as elements of the integration educational and economic strategy of the European Union.

Key words: cross-border cooperation, the Euroregion, economic education.

Товканець С. А., Товканець А. В. Роль єврорегіонів в формуванні конкурентоспособності вищого економічного освіти: європейський досвід.

В статті здійснено аналіз впливу єврорегіонів на формування конкурентоспособності вищого економічного освіти в європейських країнах, в частині в Чехії і Словаччині. Охарактеризовано єврорегіональне і трансграничне співробітництво як елементи інтеграційної освітньої і економічної стратегії Європейського Союзу.

Ключові слова: трансграничне співробітництво, єврорегіон, вище економічне освіта.